

prospects // IEEE/CAA Journal of Automatica Sinica. 2024. № 11(2). С. 301–328.

11. Tupac-Yupanqui M., Vidal-Silva C., Pavesi-Farriol L., Ortiz A. S., Cardenas-Cobo J., Pereira F. Exploiting Arduino features to develop programming competencies // IEEE Access. 2022. № 10. С. 20602–20615.

REFERENCES

1. Bykov, V., Mikulowski, D., Moravcik, O., Svetsky, S., & Shyshkina, M. (2020). The use of the cloud-based open learning and research platform for collaboration in virtual teams. *Information Technologies and Learning Tools*, 76(2), 304-320. [in English]

2. Eryilmaz, S., & Deniz, G. (2021). Information Technology Teachers' Views on the Use of Tinkercad. *Turkish Online Journal of Educational Technology*, 47. [in English]

3. Krelja-Kurelovic, E. (2023). Challenges of blended versus online learning with Arduino for teachers and students. *The Eurasia Proceedings of Educational and Social Sciences*, 33, 70-75. [in English]

4. Morze, N. V., Buinytska, O. P., & Smirnova, V. A. (2022, March). Designing a rating system based on competencies for the analysis of the university teachers' research activities. In *CTE Workshop Proceedings* (Vol. 9, pp. 139-153). [in English]

5. Morze, N., & Strutyńska, O. (2021). STEAM competence for teachers: features of model development. *E-learning in Covid-19 Pandemic Time "E-Learning"*, 13, 249-265. [in English]

6. Morze, N., & Glazunova, O. (2019). Development of professional competencies of information technology university teachers: Motivation and content. *ICT in Education, Research and Industrial Applications: Integration, Harmonization and Knowledge Transfer*, 2387, 334-347. [in English]

7. Mosiiuk, O. O., Sikora, Ya. B., & Usata, O. Yu. (2023). Usability of program interfaces for teaching 3D graphics in a school course of informatics. *Information Technologies and Learning Tools*, 93(1), 14-28. [in English]

8. Pandey, P. (2025). Role of Digital Technology for Advancing STEAM Learning. In *Transformative Approaches to STEAM Integration in Modern Education* (pp. 159-182). IGI Global Scientific Publishing. [in English]

9. Spirin, O. (2005, March). The present-day tendencies of teaching informatics in Ukraine. In *International Conference on Informatics in Secondary Schools-Evolution and Perspectives* (pp. 75-83). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg. [in English]

10. Tupac-Yupanqui, M., Vidal-Silva, C., Pavesi-Farriol, L., Ortiz, A. S., Cardenas-Cobo, J., & Pereira, F. (2022). Exploiting Arduino features to develop programming competencies. *IEEE Access*, 10, 20602-20615. [in English]

11. Tong, Y., Liu, H., & Zhang, Z. (2024). Advancements in humanoid robots: A comprehensive review and future prospects. *IEEE/CAA Journal of Automatica Sinica*, 11(2), 301-328. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КРАМАР Сергій – аспірант Інституту цифровізації освіти НАПН України.

Наукові інтереси: використання робототехніки в освіті, професійний розвиток педагогічних працівників.

ШИШКІНА Марія – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу хмаро орієнтованих систем і штучного інтелекту в освіті Інституту цифровізації освіти НАПН України.

Наукові інтереси: відкрита наука, хмарні технології, використання ШІ в освіті, професійний розвиток педагогічних працівників.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KRAMAR Serhii – PhD student of Institute for Digitalisation of Education of the NAES of Ukraine.

Scientific interest: application of robotics use in education, professional development of pedagogical staff.

SHYSHKINA Mariya – Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Head of the Department of Cloud-Oriented Systems and Artificial Intelligence in Education of Institute for Digitalisation of Education of the NAES of Ukraine

Scientific interest: Open science, cloud technologies, the use of AI in education, professional development of pedagogical staff.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2025 р.

Стаття прийнята до друку 17.03.2025 р.

УДК 351. 85

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-218-143-148

КУЛІКОВА Світлана –

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри мистецької освіти

Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0397-6853>

e-mail: s.v.kulikova@cuspu.edu.ua

КРИЗОВІ ЯВИЩА 2019-2024 РР. У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ ТА СТРАТЕГІЇ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

У статті автор розглядає кризові явища у соціокультурній галузі України періоду 2019–2024 рр.

Період 2019-2024 років став для України часом глибоких трансформацій, інтенсивних випробувань та незворотних змін, які відобразилися на соціокультурній сфері.

Безсумнівно, пандемія COVID-19 стала одним з найпотужніших каталізаторів кризових явищ у соціокультурній галузі, адже закриття театрів, музеїв, концертних залів, бібліотек та інших культурних інституцій призвело до фактичного паралічу культурного життя. Перехід в онлайн-формат став необхідністю, але він виявив значну цифрову нерівність в суспільстві, адже не всі верстви населення мають доступ до необхідного обладнання та швидкісного інтернету, що обмежує їхню можливість брати участь у культурному житті.

Тривала російсько-українська війна, яка значно загострилася після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, стала визначальним фактором кризових явищ у соціокультурній сфері, адже призвела до руйнування та пошкодження численних об'єктів культурної спадщини: музеїв, бібліотек, архітектурних пам'яток, історичних будівель. Це завдало непоправної шкоди

українській культурі та ідентичності. Мільйони українців були змушені покинути свої домівки, що призвело до значних змін у демографічній структурі країни, а збереження культурної ідентичності для вимушених переселенців стало серйозним викликом.

Автор зазначає, що кризові явища у соціокультурній галузі України періоду 2019-2024 рр. стали серйозним випробуванням для українського суспільства. Пандемія COVID-19, російсько-українська війна, недостатнє фінансування та інформаційна війна створили складний комплекс проблем, які потребують комплексного та системного вирішення. Водночас, ці кризові явища стали потужним каталізатором для трансформації української культури та суспільства. Вони сприяли активізації патріотичних настроїв, консолідації української нації, переосмисленню історичної спадщини та пошуку нової культурної ідентичності.

Подолання кризових явищ у соціокультурній сфері потребує консолідованих зусиль держави, громадянського суспільства, культурних інституцій та освітніх закладів. Необхідним є розробка та впровадження ефективних стратегій для збереження та відновлення культурної спадщини, забезпечення доступу до культури для всіх верств населення, підтримки культурного різноманіття та розвитку креативних індустрій тощо.

Ключові слова: кризові явища, соціокультурна галузь, соціокультурна діяльність, культурні інституції, державна політика.

KULIKOVA Svitlana –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Art Education of Volodymyr Vinnichenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0397-6853>
e-mail: s.v.kulikova@cuspu.edu.ua

CRISIS PHENOMENA 2019-2024 IN THE SOCIO-CULTURAL SPHERE OF UKRAINE AND STRATEGIES FOR THEIR MINIMIZATION

In the article, the author examines crisis phenomena in the socio-cultural sector of Ukraine in the period 2019–2024.

The period 2019-2024 became for Ukraine a time of deep transformations, intense trials and irreversible changes that were reflected in the socio-cultural sphere.

Undoubtedly, the COVID-19 pandemic has become one of the most powerful catalysts of crisis phenomena in the socio-cultural sector, because the closure of theaters, museums, concert halls, libraries and other cultural institutions led to the actual paralysis of cultural life. The transition to an online format has become a necessity, but it has revealed significant digital inequality in society, as not all segments of the population have access to the necessary equipment and high-speed Internet, which limits their ability to participate in cultural life.

The long-running Russian-Ukrainian war, which significantly escalated after the full-scale invasion on February 24, 2022, has become a determining factor in the crisis phenomena in the socio-cultural sphere, as it has led to the destruction and damage of numerous cultural heritage sites: museums, libraries, architectural monuments, historical buildings. This has caused irreparable damage to Ukrainian culture and identity. Millions of Ukrainians have been forced to leave their homes, which has led to significant changes in the country's demographic structure, and preserving cultural identity for internally displaced persons has become a serious challenge.

The author notes that the crisis phenomena in the socio-cultural sphere of Ukraine in the period 2019-2024 have become a serious test for Ukrainian society. The COVID-19 pandemic, the Russian-Ukrainian war, insufficient funding and information warfare have created a complex set of problems that require a comprehensive and systemic solution. At the same time, these crisis phenomena have become a powerful catalyst for the transformation of Ukrainian culture and society. They have contributed to the activation of patriotic sentiments, the consolidation of the Ukrainian nation, the rethinking of historical heritage and the search for a new cultural identity.

Overcoming crisis phenomena in the socio-cultural sphere requires consolidated efforts of the state, civil society, cultural institutions and educational institutions. It is necessary to develop and implement effective strategies for the preservation and restoration of cultural heritage, ensuring access to culture for all segments of the population, supporting cultural diversity and the development of creative industries, etc.

Key words: crisis phenomena, socio-cultural sector, socio-cultural activity, cultural institutions, state policy.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У контексті драматичних трансформацій в Україні, осмислення сучасної соціокультурної кризи набуває першочергового значення. Зрозуміло, що культурний розвиток відбувається циклічно, через періоди дестабілізації та реорганізації, що є об'єктивною закономірністю. Проте, прискорення соціокультурної динаміки та диференціація суспільних сфер провокують загострення кризових явищ, проявляючись у втраті цілісності культурного простору та відчуженні індивіда.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика соціокультурних трансформацій та кризових явищ здавна привертає увагу науковців. Значний внесок у дослідження цих питань зробили зарубіжні вчені, такі як З. Бауман, Е. Гіденс, У. Бек, Ж. Дерріда, М. Фазерстоун та інші.

В Україні також існує велика кількість авторів, які безпосередньо або опосередковано займаються дослідженнями соціокультурних криз та трансформацій, серед яких можна виділити В. Андрущенка, Е. Афоніна, Г. Гараніну, Є. Борінштейна, М. Зайцева, І. Макух-Федоркову, С. Кримського, Н. Лазарович, І. Лар'яновського,

В. Нанівську, Ю. Поліщука, В. Співака, М. Шевченка та інших.

Мета статті – розглянути кризові явища 2019-2024 рр. у соціокультурній сфері України та стратегії їх мінімізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному академічному дискурсі теорія кризових явищ та трансформацій є фокальним пунктом досліджень у таких галузях, як філософія, культурологія та соціологія. Ще на початку ХХ століття виникла кризова парадигма світогляду, що характеризується відчуттям імпендингу глобальних катастроф та акцентуацією негативних аспектів реальності. Ця парадигма стимулювала розвиток філософії кризи як окремого напрямку досліджень.

В. Кухта розглядає кризу з одного боку як процес деструкції та реконструкції, що супроводжується емерджентністю нових форм існування, а з іншого – як екстремальну ескалацію суперечностей у соціально-економічних системах, що ставить під загрозу віабільність існуючих систем [6].

Кризи у соціокультурній сфері викликані мультифакторними причинами, що включають як

зовнішні, так і внутрішні чинники. Сучасна соціокультурна реальність характеризується високою динамікою змін, зумовленою глобалізаційними процесами, технологічними революціями, екологічними проблемами та іншими викликами. Пандемія COVID-19 та геополітичні конфлікти останніх років додатково посилюють ці тенденції, призводячи до соціальних трансформацій та культурних зрушень.

На думку Л. Танської, кризові явища у сучасній соціокультурній сфері є наслідком трансформаційних процесів глобалізації, що призводять до інтеграції та уніфікації різних сфер суспільного життя. Ці процеси створюють нові соціокультурні реалії як на глобальному рівні, так і в межах окремих країн [9, с. 43].

Як вказують Є. Бистрицький, С. Пролеєв та Р. Зимовець, у контексті соціокультурної сфери глобалізацію можна розглядати як процес еволюційної уніфікації культур, що призводить до поступового стирання національних культурних особливостей та формування глобальної культури. Глобалізація охоплює всі сфери життя сучасної людини і тісно пов'язана з феноменом глобальної комунікації, який передбачає вільний доступ будь-якої людини до інформації та засобів масової інформації, забезпечуючи залученість до світових подій [2, с. 134].

Ж. Денисюк підкреслює, що українська соціокультурна сфера зазнає значних трансформацій під впливом процесів глобалізації. Спостерігається інтеграція української культури у глобальний культурний контекст, що, однак, не виключає прагнення до збереження культурної самобутності [3, с. 156].

На думку Ж. Денисюк, у контексті соціокультурної глобалізації, мультикультуралізм, як інтеграція культур до єдиної спільноти, є ключовим феноменом. Сучасні тенденції свідчать про зростаючу відкритість багатьох країн до культурного розмаїття, що зумовлено міжнародними економічними процесами, торгівлею, трудовою міграцією, глобальною комунікацією та туризмом. Проте, в контексті дослідження кризових явищ соціокультурної сфери, вітчизняні науковці вказують на те, що мультикультуралізм ставить під сумнів уявлення про мирне глобальне співіснування як кінцеву мету глобалізаційних процесів [3, с. 79].

У сучасній соціокультурній сфері спостерігається симбіоз між автономним етнокультурним розвитком й тенденціями до глобалізації та міжкультурної інтеграції. У зв'язку з цим, актуальним завданням є пошук принципів мирного співіснування різних культур, налагодження діалогу та ефективної комунікації між ними, враховуючи при цьому потенційні деструктивні наслідки глобалізації, такі як уніфікація етнокультурного розмаїття.

Однією з динамічних характеристик сучасного суспільства, що викликає значні дискусії, є посилення конsumerських трендів, детально досліджених Ж. Бодрієм. У сфері культури ця тенденція проявляється у вигляді комерціалізації культурного продукту, що передбачає впро-

вадження ринкових принципів у сферу культури. Цей процес супроводжується значними структурними перетвореннями і є доволі амбівалентним, оскільки ефективність маркетингових стратегій у культурній сфері залежить від попиту споживачів, який, у свою чергу, формується під впливом соціокультурних чинників [5, с. 37].

Щоб успішно функціонувати в сучасних умовах, культурні інституції мають бути здатними адаптуватися до ринкових реалій і надавати послуги, які користуються попитом. В Україні заклади соціокультурної галузі все більше стикаються з проблемою недостатнього державного фінансування, що змушує їх шукати додаткові джерела доходів. Серед таких джерел можна назвати платні освітні програми, реалізацію сувенірної продукції, участь у міжнародних культурних проєктах, залучення коштів від приватних спонсорів та використання інструментів колективного фінансування тощо. Хоча процес комерціалізації культури супроводжується низкою викликів, він також сприяє трансформації культурного поля. Зокрема, культура перестала розглядатися виключно як сфера, що фінансується за рахунок державного бюджету. Сьогодні вона є інтегральною частиною інноваційної економіки та ринку культурних продуктів і послуг.

Процеси дигіталізації та глобалізації суттєво змінили характер суспільства та засоби масової комунікації. Інтернет став потужним інструментом для поширення інформації, однак його використання також супроводжується низкою проблем. Однією з найактуальніших є медіаманіпуляція, яка полягає у свідомому спотворенні інформації з метою впливу на громадську думку. Застосування таких методів як фейкові новини та інформаційна війна створює загрозу для демократичних процесів та соціальної злагоди. Таким чином, засоби масової інформації відіграють домінуючу роль у формуванні інформаційного поля суспільства та впливають на свідомість індивіда.

Значна частина науковців констатує перехід сучасного суспільства від постіндустріальної до інформаційної ери, де інформація стає ключовим ресурсом. У зв'язку з цим виникає необхідність у розвитку інформаційної грамотності серед населення, що передбачає здатність самостійно збирати, аналізувати та використовувати інформацію [7, с. 36].

Інформаційна революція суттєво впливає на всі сфери суспільного життя, зокрема на культуру. Поява нових технологій та цифрових платформ стимулює виникнення інноваційних моделей культурної діяльності. Ці інновації мають потенціал для модернізації культурної сфери та підвищення її конкурентоспроможності. Стратегічні документи в галузі культури, зокрема Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ, схвалена розпорядженням Кабінету міністрів у лютому 2016 року підкреслюють важливість інноваційного розвитку та адаптації до нових викликів [8].

Запропонована Стратегія мала на меті вирішити нагальні проблеми культурної сфери та забезпечити сталий розвиток української культури

на основі інновацій. Вона визначає стратегічні напрями реформ, ключові принципи та цілі, а також необхідні ресурси. Стратегія також проводить аналіз проблем у культурній сфері, які є наслідком кризових явищ у сучасному суспільстві.

Стратегія зазначає, що протягом тривалого часу культурна сфера не була пріоритетом державної політики. Відсутність належного фінансування та підтримки з боку держави призвела до низки негативних наслідків, зокрема до соціальних конфліктів та збройного протистояння, що спричинило значні людські втрати та руйнування [8].

Стратегія підкреслює, що культура є потужним інструментом для самореалізації індивіда, збереження культурної спадщини та розвитку креативної економіки, сприяє поширенню інноваційних ідей та забезпечує активну участь громадян у будівництві сучасної європейської держави. Культура визнається одним з пріоритетних напрямів державної політики та фактором національної безпеки [8].

Стратегія визнає доступність культури як один з найважливіших факторів соціальної когезії та розвитку людського потенціалу. Вона передбачає створення умов для рівного доступу до культурних благ для всіх верств населення, незалежно від їхнього соціально-економічного статусу та інших характеристик [8].

Документ наголошує на необхідності інтеграції української культури в глобальний культурний контекст, що передбачає активний обмін досвідом та ідеями з іноземними партнерами, а також впровадження інноваційних підходів в організації культурних процесів [8].

Реалізація зазначених заходів сприятиме популяризації української культури у світі, посиленню її міжнародного престижу та розширенню кола міжнародних партнерів.

Автори стратегії наголошують на необхідності модернізації системи мистецької освіти та культурних закладів. Для цього необхідно впроваджувати інноваційні підходи та сучасні технології, що дозволить забезпечити доступність культури для всіх верств населення та активізувати участь громадян у культурному житті [8].

Навіть найкраще розроблені стратегії можуть зазнавати суттєвих коректив через непередбачувані зовнішні фактори. Пандемія COVID-19 стала яскравим прикладом такої глобальної кризи, яка спричинила значні зміни у всіх сферах життя, у тому числі в культурній. Особливо постраждали ті галузі культури, які передбачають безпосередню взаємодію людей.

ЮНЕСКО ініціювала масштабні зусилля з метою подолання кризи у сфері науки та культури, спричиненої пандемією COVID-19. Організація провела низку міжнародних форумів, присвячених обговоренню актуальних проблем наукової спільноти. Серед запропонованих рішень були посилення міжнародного наукового співробітництва, мобілізація глобальних наукових ресурсів та активне впровадження принципів відкритої науки у дослідницькі програми [12].

Пандемія COVID-19, а згодом й повномасштабне вторгнення Росії на територію України завдали значних збитків креативній економіці нашої країни. За оцінками експертів, втрати робочих місць та скорочення доходів у сфері культури, туризму та креативних індустрій призвели до зменшення їхнього внеску у ВВП та гальмування економічного зростання. Відновлення цих секторів буде тривалим процесом, оскільки багато працівників перейшли до інших, більш стабільних галузей [1].

Для пом'якшення негативних наслідків пандемії COVID-19 для культурного сектору, український уряд здійснив ряд законодавчих ініціатив. Так, 16 червня 2020 року був виданий Закон України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби. Закон передбачав введення податкових пільг для культурних інституцій, зменшення орендної плати та спрощення процедури отримання державної допомоги для суб'єктів господарювання, що постраждали від пандемії. Таким чином, законодавство було спрямоване на фінансову підтримку культурного сектору [4].

Задля розвитку вітчизняного культурного потенціалу, збереження та популяризацію, а також ефективного використання національного культурного надбання, задля покращення туристичної привабливості об'єктів культурної спадщини, розвитку креативних індустрій у квітні 2021 року був виданий указ Президента України щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму [10].

Реагуючи на кризу, Український культурний фонд запровадив спеціальну конкурсну програму, яка має на меті надати підтримку культурним інституціям. Програма передбачає фінансову допомогу для підвищення стійкості організацій, стимулювання розвитку культурного сектору, забезпечення збереження робочих місць та стабілізації туристичної галузі, також особлива увага приділяється підтримці кіноіндустрії [11].

Музична індустрія, що має диверсифіковані джерела доходу, включаючи живі виступи та продаж записів, зазнала значного впливу від пандемії та воєнних подій. Сегмент живої музики, який є одним з ключових драйверів індустрії, зазнав найбільших втрат, що призвело до серйозних наслідків для музичної спільноти, яка продемонструвала високий рівень солідарності у відповідь на кризу, адже окрім державної підтримки, були розроблені численні ініціативи з метою забезпечення фінансової стабільності для музикантів та пов'язаних з ними професіоналів. Ці ініціативи включають пряме фінансування, благодійні кампанії та спеціальні програми для тих, хто втратив основне джерело доходу.

Театральна спільнота продемонструвала високий рівень адаптивності в умовах кризи. Інноваційні рішення, такі як переміщення вистав

на відкриті майданчики та використання нестандартних локацій, дозволили театрам продовжувати свою діяльність, дотримуючись санітарних норм. Приватні театри активно залучали глядачів до підтримки через програми лояльності та крауд-фандинг, демонструючи творчий підхід до вирішення фінансових проблем.

Однією з ключових характеристик культурного сектору є проведення масштабних заходів, таких як концерти, фестивалі та театральні вистави. Пандемія, а згодом воєнні дії спричинили значні трансформації у цій сфері. Багато культурних інституцій були змушені призупинити свою діяльність, а заплановані події були відкладені або скасовані. Частина організацій перейшла на онлайн-формат, проте це не могло повністю замінити живе спілкування з аудиторією.

Одним із найважливіших трендів у соціокультурній сфері, зумовлених кризовими явищами стала цифрова трансформація культурних заходів. Масові заходи, такі як концерти та фестивалі, все частіше проводяться в онлайн-форматі, забезпечуючи доступність культури для широкої аудиторії в умовах обмежень. Цей новий формат швидко вкорінився і став альтернативою традиційним формам культурного дозвілля.

Сучасні соціокультурні заклади активно впроваджують інноваційні формати роботи, такі як онлайн-презентації, віртуальні екскурсії та стрімінгові платформи. Зокрема, в музейній сфері спостерігається тренд на цифровізацію: 3D-моделювання експонатів, активне використання соціальних мереж для залучення аудиторії та проведення онлайн-флешмобів. Ці заходи свідчать про прагнення музеїв адаптуватися до нових реалій та забезпечити доступ до культурних цінностей для широкого кола користувачів.

Музична індустрія активно впроваджує інноваційні формати взаємодії з аудиторією. Прямі трансляції концертів та стрімінгові платформи забезпечують артистам нові можливості для монетизації своєї творчості завдяки віртуальним донатам та платним підпискам. Спеціалізовані віртуальні платформи дозволяють музикантам не лише виступати онлайн, а й активно взаємодіяти з фанатами через чати, подкасти та інші інтерактивні формати.

Книжкова індустрія активно здійснює цифрову трансформацію у відповідь на виклики сучасності. Видавництва, окрім збільшення виробництва електронних книг, активно розвивають аудіокнижки та подкасти, популяризуючи їх у соціальних мережах для підтримки зв'язку з читачами.

Обмеження спричинили значні зміни у сфері культурних заходів, особливо в сегменті фестивалів. Перехід до онлайн-форматів став необхідним кроком для багатьох організаторів, але незважаючи на виклики, цифрова трансформація фестивалів відкрила нові можливості для залучення ширшої аудиторії та оптимізації ресурсів. Онлайн-трансляції дозволили подолати географічні обмеження та знизити витрати на проведення заходів [13].

Подолання кризових явищ у соціокультурній

сфері можна розглядати на трьох рівнях: суспільства, взаємодії людини та суспільства, і особистості. Варіанти вирішення проблеми слід шукати з урахуванням цих рівнів. На рівні суспільства першочерговим завданням є зміцнення, відновлення та відтворення соціокультурної системи. Ключову роль тут відіграє держава, яка контролює та регулює ці процеси, впорядковуючи суспільство правовими та дисциплінуючими засобами. Ефективність цих зусиль значною мірою залежить від інституційної структури та професіоналізму працівників. Здатність суспільства та його інституцій оперативного реагувати на зміни є основою для подолання кризових явищ. Щодо другого шляху подолання соціокультурної кризи, ключовим є радикальне реформування застарілих інституцій, які не відповідають сучасним потребам, та надання можливостей для розвитку особистості, здатної адаптуватися до нових умов. Необхідні як зміни зовнішніх обставин, так і внутрішнє переосмислення особистості. Третій підхід передбачає фокус на самовдосконаленні, самоконтролі та розвитку особистості, що в результаті сприяє формуванню нового соціокультурного порядку.

Однак, найстрашнішим іспитом для українського суспільства стала повномасштабна російсько-українська війна, що розпочалася у 2022 році. Ця агресія, що триває досі, нещадно руйнує життя мирних громадян і завдає важких ударів по всіх сферах українського життя, в тому числі по її соціокультурній інфраструктурі, знищуючи пам'ятки, музеї, бібліотеки та інші осередки культури. Незважаючи на це, український народ демонструє незламну волю до боротьби та збереження своєї культури. Остаточні наслідки війни, включаючи обсяги руйнувань та можливості відновлення, будуть визначені після її завершення, проте вже зараз очевидна необхідність у розробці стратегій збереження та розвитку соціокультурної спадщини в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Таким чином, кризові явища у соціокультурній сфері, як руйнування механізмів підтримки та розвитку культури, в глобальному та українському контекстах, тісно пов'язані з викликами глобалізації. В Україні ці виклики ускладнюються незбалансованим співвідношенням глобального і локального, а також впливом глобалізаційних процесів на формування національної ідентичності та регіональний соціокультурний розвиток.

У той час як у західному світі спостерігається тенденція до мультикультуралізму, в Україні відбувається складний процес адаптації традиційних національних форм культури до глобального культурного та інформаційного простору. Особливу тривогу викликає поширення споживацької культури, комерціалізація мистецтва та всепроникний вплив медіа, які не лише відображають реальність, а й активно її конструюють, вдаючись до маніпуляцій та дезінформації, відомих як «нечесні медійні практики». Це створює загрозу для збереження

української культурної ідентичності та потребує активних заходів для її захисту та підтримки.

Одним із шляхів подолання кризових явищ в українській соціокультурній сфері є реалізація Довгострокової стратегії розвитку української культури до 2025 року, яка спрямована на впровадження інновацій та проведення конструктивних реформ у сфері культури й покликана стимулювати позитивні зміни.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична довідка. Вплив карантинних обмежень на культуру, туризм та креативні індустрії в Україні в 2020 році. URL: <https://drive.google.com/file/d/1hsuHw141AR1->
2. Бистрицький Є., Пролєєв С., Зимовець Р. Комунікація і культура в глобальному світі. Київ: Дух і літера, 2020. 256 с.
3. Денисюк Ж. З. Масова культура і національно-культурна ідентичність в добу глобалізації: монографія. Міністерство культури України, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтва. Вид. 2-е. Київ: НАКККиМ; Видавець Олег Філюк, 2017. 224 с.
4. Закон України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби COVID-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/692-20>
5. Кісель О. Феномен суспільства споживання: ціннісно-культурні виміри. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія «Філософія. Педагогіка»*. № 1 (2), 2022. С. 34–39.
6. Кухта П. В. Кризи, їх причини та наслідки. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua3>
7. Мерзлякова О. Л. Інформаційна грамотність. Профілактика деструктивного впливу мас-медіа: методичний посібник. Київ: Видавнича група «Шкільний світ», 2017. 80 с.
8. Про схвалення довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
9. Танська Л. В. Глобалізація культури в контексті динаміки соціокультурних систем. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*. 2023. № 2. С. 42–47.
10. Указ Президента України Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
11. УКФ здійснюватиме антикризову підтримку культурних інституцій. URL: <https://ucf.in.ua/news>
12. ЮНЕСКО мобілізує зусилля з метою просування відкритої науки і зміцнення співпраці в контексті протидії COVID-19. URL: <https://bit.ly>
13. Як карантин вплинув на культурні індустрії. URL: <https://creativeeurope.in.ua/posts>

REFERENCES

1. Analytical note. The impact of quarantine restrictions on culture, tourism and creative industries in Ukraine in 2020. Kyiv. URL: <https://drive.google.com/file/d/1hsuHw141AR1-> [in Ukrainian]
2. Bystrytskyi, Y. E., Prolyev, S., Zymovets, R. (2020). *Komunikatsiya i kul'tura v hlobal'nomu sviti*. [Communication and Culture in a Global World]. Kyiv. [in Ukrainian]
3. Denysyuk, Z. H. Z. (2017). *Masova kultura i natsionalno-kulturna identychnist v dobu hlobalizatsiyi*:

monohrafiya. [Mass culture and national-cultural identity in the age of globalization: monograph]. Kyiv. [in Ukrainian]

4. *Zakon Ukrayiny pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo derzhavnoyi pidtrymky sfery kultury, kreatyvnykh industriy, turyzmu, maloho ta seredn'oho biznesu u zvyazku z diyeyu obmezhuvalnykh zakhodiv, pov'yazanykh iz poshyrennyam koronavirusnoyi khvoroby COVID-19*. [Law of Ukraine on Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on State Support for the Sphere of Culture, Creative Industries, Tourism, and Small and Medium-Sized Businesses in Connection with the Effect of Restrictive Measures Related to the Spread of COVID-19 Coronavirus Disease]. Kyiv. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/692-20> [in Ukrainian]

5. Kysel, O. (2022). *Fenomen suspil'stva spozhyvannya: tsinnisno-kulturni vymiry*. [The phenomenon of consumer society: value and cultural dimensions]. Dnipro. [in Ukrainian]

6. Kukhta, P. V. Kryzy, yikh prychyny ta naslidky. [Crises, their causes and consequences]. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua3> [in Ukrainian]

7. Merzlyakova, O. L. (2017). *Informatsiyna hramotnist. Profilaktyka destruktivnoho vplyvu mas-media: metodychny posibnyk*. [Information literacy. Prevention of the destructive influence of mass media: a methodological manual]. Kyiv.

8. *Pro skhvalennya dovhostrokovoyi stratehiyi rozvytku ukrayinskoyi kultury – stratehiyi reform*. (2016). [On the approval of a long-term strategy for the development of Ukrainian culture – a strategy of reforms]. Kyiv. [in Ukrainian]

9. Tanska, L. V. (2023). *Hlobalizatsiya kultury v konteksti dynamiky sotsiokulturnykh system*. [Globalization of culture in the context of the dynamics of socio-cultural systems]. Kyiv. [in Ukrainian]

10. *Ukaz Prezidenta Ukrayiny Pro zakhody shchodo pidtrymky sfery kul'tury, okhorony kul'turnoyi spadshchyny, rozvytku kreatyvnykh industriy ta turyzmu*. [Decree of the President of Ukraine On measures to support the sphere of culture, protection of cultural heritage, development of creative industries and tourism]. Kyiv. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> [in Ukrainian]

11. *UKF zdiysnyuvatyme antykrizovu pidtrymku kulturnykh instytutiv*. [The UKF will provide anti-crisis support to cultural institutions.]. Kyiv. URL: <https://ucf.in.ua/news> [in Ukrainian]

12. *YUNESKO mobilizuye zusylyla z metoyu prosuvannya vidkrytoyi nauky i zmitsnennya spivpratsi v konteksti protydyi COVID-19*. [UNESCO mobilizes efforts to promote open science and strengthen cooperation in the context of the COVID-19 response]. Kyiv. URL: <https://bit.ly> [in Ukrainian]

13. *Yak karantyn vplynuv na kul'turni industriyi*. [How quarantine affected cultural industries]. Kyiv. URL: <https://creativeeurope.in.ua/posts> [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КУЛІКОВА Світлана – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецької освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: становлення та розвиток соціокультурної діяльності в Україні.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KULIKOVA Svitlana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Art Education of Volodymyr Vinnichenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: the formation and development of socio-cultural activity in Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2025 р.

Стаття прийнята до друку 04.03.2025 р.